EL BORDÓ I LA ROMERIA DE SANT FRANCISCO DE LA FATARELLA

Ma. Jesús Ardèvol

INTRODUCCIÓ

Segons la tradició que ha anat passant d'una generació a l'altra, sembla ser que hi va haver algun tipus d'epidèmia que va causar moltes morts. Degut a aquesta calamitat, unes senyores de bona posició van prometre que si se salvaven oferirien en acció de gràcies una finca que tenien per a construir una ermita i com es van salvar, van fer col·lectiva la prometença de fer una romeria per tots els terrenys més llunyans del terme. La rogativa fou autoritzada, i en un indret on hi havia una fonteta es van topar amb una imatge de Sant Francisco.

Altres fonts no contrastades parlen de l'existència al nostre poble d'un col·lectiu de monjos de l'ordre franciscana: això explicaria l'adscripció de l'ermita a aquest Sant.

En l'actualitat, el primer dissabte després de Pasqua, es fa la romeria a l'ermita de Sant Francisco. Aquesta és una mescla de misticisme i esbarjo. Es continua amb el ritual originari de les rogatives. Aquestes s'organitzaven antigament quan hi havia sequera, plagues, guerres, etcètera. La meitat dels homes del poble, vestits amb el "gambeto" (capa amb mànigues), amb una canya a la mà i descalços, anaven el primer dia a Sant Francisco, i l'endemà l'altra meitat a la ermita de Sant Bertomeu de Camposines, seguint el mateix ritual.

Precisament, el màxim distintiu de la romeria de Sant Francisco és el Bordó.

EL BORDÓ. DEFINICIÓ, ORIGEN I TIPOLOGIA

El bordó el podríem definir com la vara pròpia dels peregrins. Està construït amb una canya adornada amb sarga (arbust propi de la ribera). Aquest element de devoció es realitza a l'arribada a l'ermita amb elements de l'entorn.

El bordó, després de la romeria, és col·locat al balcó de la casa, per guardar la casa dels mals auguris. És per aquest motiu que no es pot llençar i s'ha de cremar quan és substituït l'any següent.

Segons fonts orals, abans de la guerra civil, els cantors anaven provistos d'un bastó, amb una creu petita situada damunt d'una bola amb relleus. Això fa suposar que aquesta tradició de treballar artísticament les canyes s'origina com a còpia dels bastons dels cantors.

La tipologia dels bordons és molt variada, segons la destresa, imaginació i ganes d'exhibir-lo de qui el fa. Bàsicament, es comença per pelar una canya, tallar-la a l'alçada desitjada, i fer-hi els forats per encabir-hi la sarga. Alguns li posen al damunt altres ornaments, altres fan dues o més esferes de sarga, altres només es fan una canya amb una creu, altres porten la canya sencera, amb la pell i tot, en fi... hi ha una grandíssima varietat.

DESCRIPCIÓ DE LA ROMERIA

La tradició de la romeria és que s'ha de marxar de nit i no es pot entrar al poble fins que no és negra nit.

Cap a les sis del matí se senten repicar les campanes de l'església, cridant a la gent per començar la processó cap a l'ermita, processó que va encapçalada per les "ansignes": la campana, que no pararà de sonar en tot lo camí d'anada i tornada, la creu i la bandera, portades generalment per homes que han fet alguna prometença, i que, en ocasions, fan el camí descalços. Els acompanyen els cantors, que canten absoltes en llatí que formen part de les rogatives, i els peregrins. L'esquema de la processó és aquest:

La campana
La bandera
La creu
Un farol Una creu solemne Un farol*
Homes
Quatre cantors
Dones

Aquesta estructura en l'actualitat s'altera pel jovent, que sol anar davant o darrera de la

processó, sense, però interrompre-la per cap concepte. Tampoc no hem d'oblidar un estri que acompanya alguns peregrins: una bota de bon vi, que fa passar el fred durant el camí i alleugereix el retorn, encara que de vegades els seus efectes fan que la gent canti més del compte.

A meitat camí, a un lloc anomenat la "Creveta", la processó es para a cantar la Salve, tots girats de cara al poble, cap a la Capella, doncs és l'última vegada que es pot veure durant la romeria. Les altres parades que es fan durant el camí, són per cantar absoltes pels difunts d'aquelles famílies que ho demanen amb anterioritat.

Es reprèn el camí, i cap a les nou del matí, s'arriba a la ermita, on el capellà rep la processó amb la gent que hi ha arribat amb cotxe.

Al llarg del matí, s'esmorza, es van a buscar canyes i sarga per a fer el bordó, es fa la Missa, es ballen sardanes, mentre les dones van preparant el dinar, que segons la dita popular "en la mesa de Sant Francisco, donde comen cuatro comen cinco." Els joves acostumen a anar a una era propera a jugar i fer gresca.

Havent dinat, es volten totes les taules a veure i continuar la gresca. Ben animadets tornem a ballar: la jota de La Fatarella, la Clavellinera..., fins que es fa l'hora de tornar al poble.

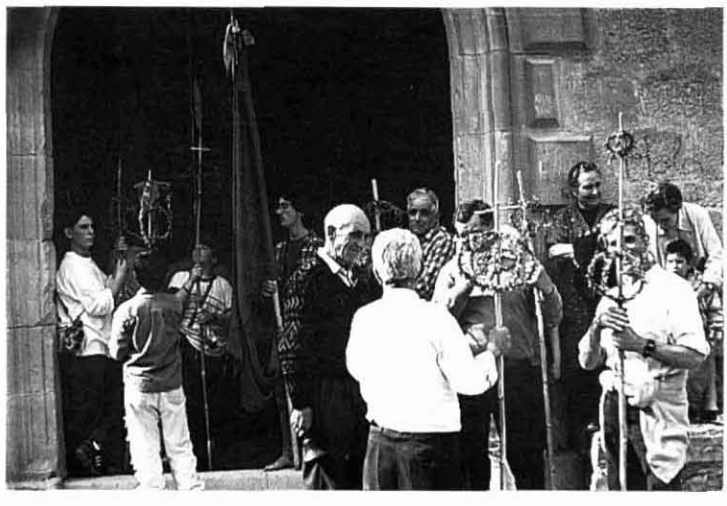
Altre cop s'organitza la processó seguint el mateix ritual del matí, amb la variació que tothom porta el seu bordó per ajudar-se a caminar, ja que s'acostuma a marxar a les quatre o les cinc de la tarda i s'arribarà al poble que seran les deu de la nit. L'única parada és al lloc anomenat la "sopa", únic punt on els cotxes poden passar per davant de la processó, i on antigament es feia parada per sopar.

Es reprèn la marxa, i durant el trajecte es resen les tres parts del rosari, deixant la lletania pel moment anterior a la entrada al poble. En un punt determinat, s'encén una foguera, senyal que serà vist des del campanar de l'església, moment en què començaran a repicar les campanes.

Després d'una breu parada a l'ermita de Sant Pau, esperant que s'acabi de fer de nit, comença la pujada al poble. En aquest punt s'hauran incorporat els joves que han anat fora de la processó, provocant sempre algun aldarull de les persones que guarden amb ungles i dents la seva posició a la processó.

A l'entrar s'escomença a cantar la lletania. Al cap de la costa de la Font, enmig d'un silenci total, esperen la processó el capellà i les autoritats. En pronunciar el cantor les diferents imprecacions de la lletania tothom respon: "Mater Misericordia, intercede pro nobis" Els peregrins pugen la costa recolzant-se en el bordó. És el moment més emotiu de la romeria. Els tres homes que porten les ansignes fan, un per un, tres genuflexions davant del Sant Crist, i després d'adorar-lo, es reprèn camí cara l'Església, on es canten les raderes absoltes i es dóna per acabada la romeria fins l'any següent.

*Actualment els farols no s'utilitzen.

Sortida de la Processó. Foto: Carme Descarrega